

Литература

1. Потебня, А. А. Теоретическая поэтика: учебн. пособие для филол. фак. вузов / А. А. Потебня; сост., вступ. ст. и коммент. А. Б. Муратова. — М.: Высшая школа, 1990. — 344 с.
2. Шмид, В. Нарратология / В. Шмид. — М.: Яз. слав. культуры, 2003. — 312 с.
3. Виноградов, В. В. О теории художественной речи / В. В. Виноградов. — М.: АН СССР, 1963. — 255 с.
4. Виноградов, В. В. О языке художественной литературы / В. В. Виноградов. — М.: Госиздат, 1959. — С. 84–166.
5. Словарь литературоведческих терминов / под ред. Л. И. Тимофеева, С. В. Тураева — М.: Просвещение, 1974. — 509 с.
6. Горшков, А. И. Лекции по русской стилистике / А. И. Горшков — М.: Лит. ин-т., 2000. — 272 с.
7. Приходько, Т. Ф. Образ рассказчика (рассказчик) / Т. Ф. Приходько // Краткая литературная энциклопедия [Электронный ресурс]. — 2002. — Режим доступа: <http://feb-web.ru/feb/kle/kle-abc/ke9/ke9-5754.htm>. — Дата доступа: 10.10.2013.
8. Ахметова, Г. Д. Языковая композиция художественного текста (проблемы теоретической феноменализации, структурной модификации и эволюции на материале русской прозы 80-90-х годов XX в.). Монография / А. Д. Ахметова — Чита: Изд-во ЗабГПУ, 2002. — 264 с.
9. Белокурова, С. П. Образ повествователя / С. П. Белокурова // Словарь литературоведческих терминов [Электронный ресурс]. — 2005. — Режим доступа: http://literary_criticism.academic.ru. — Дата доступа: 10.10.2013.
10. Русова, Н. Ю. Образ повествователя / Н. Ю. Русова // Терминологический словарь-тезаурус по литературоведению. От аллегории до ямба [Электронный ресурс]. — 2004. — Режим доступа: <http://literaturologiya.academic.ru>. — Дата доступа: 10.10.2013.
11. Долинин, К. А. Интерпретация текста: Французский язык: учебн. пособие / К. А. Долинин. — М.: КомКнига, 2010. — 304 с.
12. Гончарова, Е. А. Пути лингвостилистического выражения категорий автор — персонаж в художественном тексте / Е. А. Гончарова. — Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1984. — 149 с.

Міхась Кенька

ЗАХАВАННЕ СЭНСАВАЙ ЁМІСТАСЦІ МАСТАЦКАГА ТВОРА ЯК ЗАДАЧА ПЕРАКЛАДУ

Здавалася б, па абранай тэме няма чаго пісаць, няма падстаў для разважанняў: як мага больш дакладна, блізка да арыгінала перадаць сэнс літаратурнага твора і ёсць першаступенная справа перакладчыка. Бываюць, вядома, прыкрыя выключэнні, звязаныя з нявопытнасцю перастваральніка, недастатковым веданнем мовы, з «падманымі сябрамі перакладчыка» — міжмоўнымі амонімамі, але гэта хутчэй недахопы, якіх не павінна быць у добрым, якасным перакладзе. Іншая справа — выпадкі, калі перакладчыку перашкаджаюць адэкватна перадаць сэнс арыгінала пэўныя прычыны, звязаныя з рознымі фактарамі, якія не пастаянна ўздзейнічаюць на працэс пераўвасаблення мастацкага тэксту сродкамі іншай мовы. Яны могуць быць самымі рознымі. Ужо само тое, што чытач ведае пра другаснасць тэксту перакладу, ведае, што ён быў напісаны першапачаткова на іншай мове, прадстаўніком іншага народу, можа спарадзіць пэўны недавер да апісанага, да даставернасці ператалкаванай інфармацыі. Рознасць моў часам не дазваляе захаваць пэўныя

нюансы, адны і тыя ж словы могуць выклікаць у розных народаў неаднолькавыя асацыяцыі, уяўленні. Скажам, у народаў Афрыкі колер жалобы — белы, у еўрапейцаў — чорны. Ды што там, нават час накладвае адбітак на разуменне пэўных слоў, праяў жыцця. У «Комсомольскай правде» быў цікавы анекдот: старэйшае пакаленне і сучасная моладзь па-рознаму разумеюць фразу: «Вова склеил в клубе модель». Новы сэнс можа прынесці часам змена аднаго слова. Адна справа «Першакурснік Дзіма пайшоў на шашлык», і іншая — «Парсючок Дзіма пайшоў на шашлык». А возьмем, да прыкладу, назву паэмы М. Гогаля «Мёртвыя душы» — сучаснікі паэта разумелі, што ён мае на ўвазе няўлічаныя «душы» прыгонных сялян, наш сучаснік, не знаёмы з творам, можа сказаць, што ў ім апавядаецца пра нябожчыкаў, а вось адзін дасціпны журналіст назваў так свой фельетон пра непрацуючыя душавыя кабінкі на пляжы.

Вельмі часта сэнс арыгінала міжволі скажаецца ў перакладзе з-за адсутнасці ў чытачоў пэўных спецыяльных ведаў: пра гісторыю, культуру іншага народа, яго звычаі, фальклор, мастацкую літаратуру, кіно, вядомых людзей. Калі не патлумачыць пэўныя моманты, звязаныя з усім гэтым, то пэўныя тонкасці сэнсу твора могуць быць страчанымі. Калі ў арыгінале персанаж гаворыць: «Я табе не Гудзіні», то нашаму чытачу варта патлумачыць, што гэта прозвішча вядомага амерыканскага ілюзіяніста. Тады ён зразумее, што меў на ўвазе персанаж, аўтар твора. Калі афрыканка кажа свайму каханку: «О, мой дарагі папугай», то таксама трэба тлумачыць, што ў яе вуснах гэта не абраза, а камплімент. Зразумела, што ў такіх выпадках павінны быць дадзены пэўныя тлумачэнні ад перакладчыка — у зносцы, у тэксце, каментарыях. Вельмі часта перакладчыкам даводзіцца спецыяльна агаворваць некаторыя моманты, звязаныя з іншакраіннай рэчаіснасцю, у прадмове. Асабліва патрэбны яны да твораў з даўняй гісторыі ці напісаных адносна даўно. Праходзіць час, змяняюцца пакаленні, і многае з таго, што было «на слыху» ў чытачоў-сучаснікаў аўтара, у пазнейшыя часы аказваецца забытым настолькі, што запатрабуе тлумачэнняў.

Яшчэ адна праблема, звязаная з дакладным узнаўленнем сэнсу. Што рабіць, калі перакладчык бачыць несвядомае, ненаўмыснае, не заўважанае ні аўтарам, ні рэдактарам кнігі скажэнне зместу? Яно можа быць звязана з недахопам спецыяльных ведаў у пэўнай сферы, з недакладным выкарыстаннем пэўных дакументаў, няведаннем нейкіх нюансаў, абставін і г. д. Асабліва часта такая недахопы, так званыя анахранізмы, трапляюцца ў творах на гістарычную тэматыку. Што рабіць, калі іх заўважыць перакладчык? Ёсць два варыянты. Калі аўтара арыгінала ўжо няма сярод жывых, то папраўляць ягоны тэкст нельга, але можна патлумачыць, што была дапушчана пэўная памылка. Калі ж аўтар — сучаснік, з ім можна перагаварыць, спісацца, і можна папрасіць у яго дазволу ўнесці пэўныя праўкі непасрэдна ў тэкст перакладу. У практыцы аўтара гэтых радкоў былі прыклады падобнага супрацоўніцтва падчас перакладу апавяданняў украінскага празаіка Віктара Палянецкага і калегі па працы Анатоля Андрэева. Абодва пагадзіліся, што такая праўкі будуць дарэчы.

Сэнсавыя нюансы ў перакладзе цяжэй бывае перадаць падчас перакладу твораў прадстаўнікоў народаў з некалькі іншай ментальнасцю, адрознымі нацыянальнымі асаблівасцямі, маральнымі прынцыпамі. Тое, што ў аднаго народа можа прызнавацца заганным, маральна непрымальным, у другога можа лічыцца прыкметай нечага станоўчага, нават ухвальнага. І тут перакладчык вымушаны яшчэ ва ўступным слове, прадмове даць чытачу звесткі пра падобныя адрозненні.

Асобнай гаворкі заслугоўвае пераклад твораў пра рознага роду ваенныя канфлікты, праявы расавай, рэлігійнай, ідэалагічнай, нацыянальнай розніцы. Зразумела, што творы прадстаўнікоў варагуючага боку нават пасля завяршэння канфлікту могуць успрымацца неадназначна. Далёка не заўсёды яны ўвогуле бяруцца для перакладу, асабліва тады, калі яшчэ жывыя ўспаміны пра нядаўнюю варожасць.

Сэнс падзей, якія апісаны ў тым ці іншым творы іншакраіннага аўтара, увогуле раскрываецца звычайна ў самім тэксе, але часам не лішнім бывае і ўступнае слова ад перакладчыка. Ён павінен пэўным чынам «прадставіць» аўтара, рэкамендаваць яго твор чытачу, а часам і патлумачыць, менавіта чаму той твор яму прапаноўваецца.

З усяго гэтага вынікае, што перакладчыку для больш-менш адэкватнай перадачы сэнсу твора часта бывае недастаткова перакласці словы, фразы, патрэбна «выйсці за тэкст», дадаць да яго сваё — тлумачэнні, каментарыі, уступны артыкул.

Яўген Гарадніцкі (Мінск)

ПРАБЛЕМА АЎТАРА ВА ЎМОВАХ ШМАТСТАЙНАСЦІ СУЧАСНЫХ ТЭАРЭТЫКА-МЕТАДАЛАГІЧНЫХ ПАДЫХОДАЎ

Пад уплывам разнастайных, часта супярэчлівых і антаганістычна скіраваных адна ў адносінах да адной, тэорый і канцэпцый сучаснай літаратуразнаўчай навукі становішча аўтара, як цэнтральнай у ранейшыя часы постаці літаратурнага працэсу, падвяргаецца сёння пэўнай «рэвізіі». Асабліва прыкметнае ўздзеянне на ўспрыманне гэтай катэгорыі аказалі погляды структуралістаў і постструктуралістаў, якія, па сутнасці, цалкам адмаўлялі значэнне аўтара як суб'екта творчасці, пераносячы галоўны акцэнт на тэкст як самаўзнаўляльную структуру і надаючы павышаную ўвагу чытачу як сатворцу-інтэрпрэтатару тэксту.

У гэтай сувязі ўзнікае неабходнасць больш уважліва прыгледзецца да паняцця **аўтар**, да таго, якое месца займае яно сёння сярод іншых складнікаў творчага працэсу. Ці можна пагадзіцца з меркаваннямі пра страту аўтарам вызначальнага становішча ў сучаснай літаратуры? Гэтае пытанне вымагае сур'ёзнага роздуму і шматбаковага аналізу. Актуальнасцю дадзенай праблематыкі і абумоўлены выбар тэмы дакладчыкам. Тут мы, вядома, толькі ў агульных рысах акрэслім праблемнае поле дадзенай тэмы даследавання, паколькі тэма гэтая надзвычай шматгранная і шматаспектная.